

Jan van Haaften, éminence grise van de Nederlandse wildbiologie

'Het reewild is er niet voor de jager, de jager is er voor het reewild'

Als ik Jan van Haaften per mail uitnodig voor dit gesprek, reageert hij bijna per ommekeer. 'Ik treed niet graag op de voorgrond, alleen kom ik wel graag op voor hen die onze hulp nodig hebben. In dit geval zijn het dus de reeën en daarmee gaat het opperbest, dus wil ik best zo'n gesprek met je hebben.' Een beter beeld van zichzelf en zijn werk kan de inmiddels 82-jarige éminence grise van de Nederlandse wildbiologie niet van zichzelf schetsen. Praten over reeën dus, nog steeds gepassioneerd, maar in de loop van ons gesprek blijkt dat praten over reeën óók en vooral praten over mensen is, en in ruimer verband, de wijze waarop de mens betrokken is of zou moeten zijn bij de natuur.

Gaat het dan zo goed met die betrokkenheid, is dat een verklaring voor de enorme toename van het aantal reeën in Nederland de laatste decennia?

Deels ja, maar het heeft vooral alles te maken met het voedselaanbod. Door de klimaatverandering kennen we nauwelijks echt strenge winters meer. Dat betekent niet alleen minder sterfte als gevolg van de extreme omstandigheden, maar bovendien een aanbod van voldoende voedsel het hele jaar door, bijvoorbeeld braamblad. En wat die betrokkenheid betreft, ook het populatiebeheer zoals dat nu meer en meer plaatsvindt, heeft zijn positieve gevolgen. Minder wordt er gekeken naar 'wat willen we hebben' als naar 'wat willen we overhouden'. Maar het is niet alleen hosanna, verstoring en stress nemen ook toe. De druk op de populaties door recreanten en verkeer is gigantisch toegenomen. Voor het beheer heeft dat meer en meer tot gevolg dat het ree steeds meer de randen van de nacht opzoekt om uit te treden. Het wordt dus helaas moeilijker om ze goed en selectief te bejagen.

Jouw publicaties, jouw visie, het heeft nationaal maar ook internationaal een enorme impact gehad op het denken over beheer en predatie. Een tevreden man?

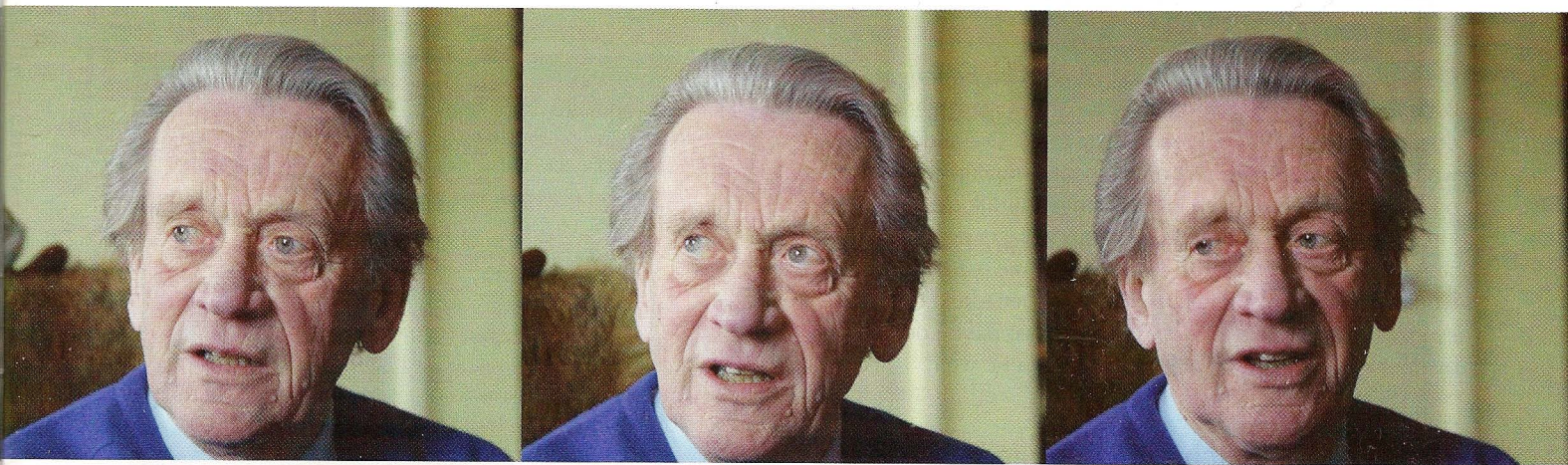
Ja, je praat over de verandering van intentie. Niet meer die uit Duitsland overgewaaid trofeeënjacht met die medailles en zo, maar een gericht populatiebeheer, waarin je alles wat zwak ziek en misselijk, heel jong, heel oud, kortom alles wat makkelijk te prederen valt, wegneemt en het vitale laat lopen. Gelukkig is de rode streep bij de trofeeënshows afgeschaft, dat achterhaalde idee dat alles wat boven de streep goed is en

daaronder slecht - letterlijk de wereld op zijn kop. Jagers dachten, sommigen denken nog steeds, dat een bok die wat moois op de kop heeft goed vererft. Maar een mooi gewei zegt vooral veel over een gunstige biotoop en weinig stress tijdens de ontwikkeling en weinig over het genetisch materiaal van zo'n bok. Om te zien of je goed beheert of niet, is alleen de ontwikkeling van het gemiddelde gewicht van een populatie - en dat dan gemeten over een langere termijn - een goed criterium. Daarbij zijn geiten van even groot belang als de bokken. Je hebt niet zoiets als een ideaal gewicht, maar je kunt indicatief, per gebied, vaststellen hoe het gemiddelde gewicht zich ontwikkelt. In het ene gebied kunnen ze zich nu eenmaal beter ontwikkelen dan in het andere. Neemt het gewicht toe of af, daarop baseer je je plan.

Goed beheren is streven naar een optimale geslachtsverhouding. Het is dan ook vervelend te constateren dat voor veel jagers de geitenjacht een soort corvee is, met alle negatieve gevolgen van dien. Om van dat verhaal 'als je een geit schiet, schiet je er drie' maar te zwijgen. Hoe meer reeën, hoe meer troep er tussen zit. Door geen of te weinig geiten te schieten, schiet je uiteindelijk in je eigen voet.

In de discussies is ook sprake van een maatschappelijk naast een ecologisch draagvlak bij de bepaling van het beheer.

Ecologisch is uit te leggen, vind ik: biotoop, voedselaanbod, kwaliteit, gewicht. Maatschappelijk wordt vaag, met schade die ze aanrichten, aanrijdingen en zo. Natuurlijk ook belangrijk maar eigenlijk niet zinvol in kaart te brengen. Het hangt zo af

van willekeurige omstandigheden, het ene jaar meer aanrijdingen dan het ander, dan is er ergens een veldje jonge eikjes aangeplant... Beheer laat zich niet in dat soort korte termijn-doelstellingen onder brengen. Kijk, als de kwaliteit van een populatie achteruitgaat kun je maatregelen treffen, maar dat gaat over jaren. Maar verkeersslachtoffers, dat is zo willekeurig. *Kan er zonder menselijk ingrijpen sprake zijn van een gezonde reewildstand?*

Nee! Wat je krijgt als je er subiet mee zou stoppen is natuurlijk eerst een enorme aanwas, met als gevolg een gebrek aan voedsel, toename van ziektes als longworm en weet ik wat al niet meer. Je krijgt dan kwaliteitsverval, een sterk fluctuerende stand van veel naar weinig en vice versa, een enorme ineenstorting van zo'n populatie tot een absoluut minimum, dan kan het natuurlijk allemaal van voren beginnen. Als het meezit tenminste, zo'n kritische ondergrens, er hoeft maar dat bij te komen en het is gebeurd, geen reeën meer. Op de jaarlijkse bijeenkomst van reewildbeheerders in Noord-Limburg eindig ik altijd met te zeggen: het reewild is er niet voor de jager, de jagers zijn er voor het reewild.

Ja, hoor je dan, dat is nu eenmaal de natuur...

Dat is abjecte nonsens! In de natuur zoals we die nu kennen, ontbreekt een substantieel element, de predatoren, die alles wat zwak, ziek of misselijk is opvreten, met als logisch gevolg dat het sterke overleeft. Predatoren zijn er om een stand vitaal en gezond te houden, dat is een ecologisch gegeven.

En vergeet niet, de mens hoeft de rol van predator niet op zich te nemen: die is predator. Al sinds het begin der tijden, samen met de wolf en noem maar op, hebben we altijd al achter de reeën aangezeten. Helaas is de mens als enige predator overgebleven en moet hij het nu alleen opknappen.

Daarover verschillen de meningen...

Kijk, een algemeen maatschappelijk probleem is natuurlijk dat in toenemende mate iedereen zich overal mee bemoeit zonder ook ergens maar een greintje verstand van te hebben. En daar wordt dan ook nog door beleidsmakers serieus naar geluisterd. Je moet de natuur niet als een soort museum zien, maar als jouw omgeving, waar jij zelf deel van bent en waarin je je verantwoordelijkheden moet nemen. Als de wolf weg is, doe jij zijn werk erbij. Tot die wolven weer terug zijn natuurlijk, maar dat zie ik niet een, twee, drie gebeuren.

Je zei al, het gaat wel goed, maar zie je geen bedreigingen?
Ik denk dat de grootste bedreiging is dat de jagers niet meer doen, of mogen doen, wat ze moeten doen. Die anderhalve wolf die hier misschien ooit om de hoek komt kijken die richt op het totaal van de reeën in ons land natuurlijk niets uit. Het is een mythe dat als de wolf komt, de jager ermee kan stoppen. Daarbij, een schaap is voor een luie predator als de wolf natuurlijk veel aantrekkelijker, en ik benadruk: de mens is evenzeer predator als de wolf. Het is niet zo dat hij de rol moet overnemen, die heeft hij altijd gehad, naast de wolf.

Neemt het gewicht van een reeënpopulatie toe of af, daarop baseer je je beheerplan

Dan kom je toch op de kern van het probleem, welke rol dicht de mens zich toe in de natuur? Aan de ene kant proberen we de natuur naar onze hand te zetten via natuurontwikkelingsprojecten, maar vervolgens mag de mens niet meer ingrijpen. Wat is jouw kijk hierop?

De mens als buitenstaander dus, je praat over natuurontwikkeling, ook zo'n loos begrip. Er wordt een keuze gemaakt voor de natuur zoals die op een moment was, in de 19e eeuw, of nog vroeger. Hoe ver ga je terug, stuifzanden zoals ze waren rond 1600, ook zo'n mooi plaatje, maar waarom, wat is de ratio? Neem nou zo'n project als 'Herten aan de Rijn', die flauwekul, daar moeten we toch niet aan mee willen doen. Dat heeft nu al miljoenen gekost en dan denken ze dat de herten over dat strookje land tussen de huizen en over die drukke wegen naar de Rijn gaan...Waarom zouden ze dat doen? Op de Veluwe is het rustig, is voldoende voedsel en water. Zo'n hert denkt echt niet: kom laat ik es naar de Rijn gaan. Wat heeft die daar ook nog te zoeken?

Is het hetzelfde restauratieve denken dat heeft geleid tot dat verhaal van die grote grazers?

Ik was er bij toen ze met die plannen kwamen. De heide vergraste, het bos verarmde. De herten vreten alles op was het credo, nee, dan die koeien, die zouden selectief zijn. Maar dat zijn ook maar gemakzuchtige beesten, die eten ook het liefst wat lekker is en makkelijk te bereiken. Uiteindelijk hebben we nog wat kunnen regelen voor de herten, we konden wat wildakkers aanleggen. Maar wat zie je nu? Het werkt niet, de begrazing is mislukt, op de wildakkers staan die koeien je aan te staren, herten, ho maar...

Nu zijn er plannen om ook wisenten in te zetten, die zouden beter zijn toegerust voor hun taak...

En dan niet bijvoeren? Ja het houdt niet op. Ik was zelf in Polen in Bialowieza en daar praat je toch over echte natuur, maar ook daar moeten ze 's winters bijgevoerd worden en daarbij, wisenten kunnen behoorlijk agressief zijn. Nu proberen we

Prof. dr. Jan van Haaften (Zeist 1927) is emeritus hoogleraar wildbiologie aan Wageningen Universiteit. Hij promoveerde in 1965 op 'Das Rehwild in verschiedenen Standorten der Niederlande und Slowenien'. Van Haaften schreef talloze artikelen over reeën, waaronder het veel gehanteerde 'Reewild en reewildbeheer in Nederland', en publiceerde onder meer over wolven, zeehonden, vossen, herten, en wildschade. Zijn werk ontbreekt vrijwel nimmer in de bronverwijzingen van hedendaagse studies op het gebied van reewildbeheer en de rol van predatoren in ecologische systemen. Nationaal en internationaal hebben zijn visie en publicaties grote waardering afgedwongen en hebben ze geleid tot een fundamenteel andere benadering van het begrip beheerjacht en wordt hij erkend als expert bij uitstek. Van Haaften is nog steeds zeer actief, recentelijk stond nog een artikel over de mogelijke komst van de wolf naar Nederland en de eventuele gevolgen daarvan in de Nederlandse Jager.

zoveel mogelijk rasters te verwijderen, maar met wisenten heb je straks weer extra zware rasters nodig.

Herten en reeën, die waren er altijd, die horen daar thuis en als er teveel komen uit oogpunt van ecologisch draagvlak schiet je ze af. Ja zeggen ze dan, je wilt dus jagen, maar daar gaat het mij helemaal niet om. Er is geen enkele reden om exoten hier binnen te halen als de oplossing al binnenshuis is. Bovendien is het tegenstrijdig met andere uitgangspunten van dat beleid: het weren van exoten of zelfs verwijderen van soorten als het damhert dat hier al eeuwen leeft. Maar ja, zo'n hooglander smooit lekker in het landschap, dan zien ze 's zondags nog eens wat. Zo'n mooie rooie koe in de paarse hei. *Bijvoeren mag alleen in extreme omstandigheden, of helemaal niet, neem de recente discussie over de Oostvaardersplassen.*

Precies, en dan komt een dierenarts vaststellen of ze al genoeg geleden hebben, en dan mag het eventueel...pervers! Onnodig, het is een absolute misvatting dat zoiets als de Oostvaardersplassen of de Veluwe kan bestaan zonder dat de mens daar zijn verantwoordelijkheid in neemt, als beschermer, als voorwaardenschepper maar ook in de rol van predator, dat hoort allemaal bij elkaar. Of die dat nu leuk vindt of niet, de mens is deel van de natuur, dat heeft niets met politiek of emoties te maken, dat is een gegeven. Ik heb in mijn toespraak toen mevrouw May-Weggen, destijds minister van Verkeer en Waterstaat, de eerste herten losliet in de Oostvaardersplassen gewaarschuwd dat er na verloop van tijd veel te grote dichtheden runderen, paarden en herten zouden komen als er niet op tijd ingegrepen zou worden. Ja... dat was dus voor dovemansoren. Maar waar praten we over, misschien zijn het wel achterhoedegevechten, gaat het over de marges van de natuur. Echte zorgen maak ik me over de toekomst van de natuur in dit land, als je ziet hoe rigoureuze de afbraak plaatsvindt. De woonwijken, de industrieterreinen, de snelwegen, er blijft vrijwel niets over. Ja, mensen die redden het wel, maar aan de dieren, de vegetatie, gaan ze domweg voorbij. ■

